

„Tylko dla dorosłych”. Ewolucja oznaczeń wiekowych w programach telewizyjnych na przykładzie „Magazynu Kryminalnego 997”

Michał Lubowicki (Uniwersytet Śląski)

Wprowadzenie

Kwestia oddziaływania medialnych obrazów przemocy na ich widzów jest jednym z najszerzej badanych zagadnień w naukach o komunikowaniu¹. Ryzyko wpływu tego typu treści na najmłodszych odbiorców sprawia, że są one specjalnie oznaczane w celu umożliwienia dorosłym łatwiejszej kontroli nad tym, co oglądają ich dzieci. To praktyka stosowana na świecie od lat, począwszy od kina i filmu, poprzez telewizję i emitowane tam programy, skończywszy na Internecie i usługach VOD oraz grach komputerowych.

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, jak systemy kwalifikacji programów telewizyjnych ze względu na wiek oraz obecne w nich treści, a także standardy dotyczące ochrony małoletnich przed potencjalnie szkodliwymi programami, zmieniały się na przestrzeni lat w Polsce. Szczególną uwagę autor poświęcił scharakteryzowaniu tytułowych oznaczeń wiekowych², które można zdefiniować jako: zapowiedzi lub symbole informujące o przeznaczeniu audycji dla określonej kategorii wiekowej odbiorców. Wiek to podstawowa płaszczyzna, na podstawie której były i są kategoryzowane programy telewizyjne; drugą, niejako dodatkową, podrzędną jest typ, charakter konkretnych treści, jakie występują w audycji.

Ewolucja stosowanych w polskiej telewizji oznaczeń wiekowych pokazana zostanie na przykładzie *Magazynu Kryminalnego 997* (dalej: MK 997) – cyklicznej audycji telewizyjnej autorstwa Michała Fajbusiewicza, która emitowana była z przerwami na antenach Telewizji Polskiej od 1986 do 2010, a następnie od 2018 do 2023. Uzasadniając wybór tego konkretnego programu, należy wskazać na dwa zasadnicze argumenty.

Po pierwsze audycja wyróżnia się długim, prawie trzydziestoletnim czasem emisji. Lata te obejmują wszystkie kluczowe etapy w ewolucji rzeczonych oznaczeń – począwszy od braku jasno sprecyzowanych regulacji w tym obszarze, przez próbę wprowadzenia pierwszego uniwersalnego systemu wypracowanego przez samych nadawców, skończywszy na ustawowym obowiązku oznaczania audycji symbolem graficznym wskazującym na poszczególne kategorie wiekowe. Drugim zaś powodem jest tematyka programu. Był to magazyn policyjny³ poświęcony poszukiwaniu sprawców niewykrytych przestępstw, za pośrednictwem którego apelowano do

¹ J. T. Piotrowski, K. M. Fikkers, *Media Violence and Aggression* [w:] *Media Effects: Advances in Theory and Research*, red. M. B. Oliver, A. A. Raney, J. Bryant, Routledge, Nowy Jork 2019, s. 211.

² Określenie stosowane przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji (dalej: KRRiT); patrz np.: KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2023 roku*, Warszawa 2024, s. 42, 89.

³ K. Grzegorzewski, *Magazyn kryminalny „997” jako przyczynek do mediatyzacji tematyki kryminalnej*, „Kultura - Media - Teologia”, 2024, t. 58, s. 108.

społeczeństwa o pomoc. Zasadniczym elementem programu przez cały okres jego istnienia były filmowe inscenizacje (np. zabójstw), opatrywane materiałami policyjnymi (np. zdjęciami z miejsc zbrodni). Stąd też – z obiektywnych przesłanek – powinien on podlegać odpowiedniemu oznakowaniu, by ostrzec widza przed treściami potencjalnie nieprzyjemnymi, niepokojącymi, a także poinformować, że nie powinni go oglądać najmłodszy odbiorcy.

Hipoteza postawiona przez autora zakłada, że stosowane w odniesieniu do MK 997 oznaczenia wiekowe zmieniały się zależnie od obowiązujących w danym okresie standardów, którymi związani byli polscy nadawcy telewizyjni, w tym Telewizja Polska. Nasuwają się tu następujące pytania badawcze: jak wdrażanie w życie nowych regulacji dotyczących oznaczeń wiekowych wyglądało w przypadku MK 997? Jakie praktyki stosowano jeszcze przed wejściem w życie pierwszych konkretnych norm i przepisów? Czy twórcy programu sami podejmowali działania mające na celu ochronę małoletnich?

Wykorzystane w niniejszym artykule metody badawcze obejmują: metodę dogmatyczno-prawną (zastosowaną przy opisie rozwoju regulacji prawnych), wywiad pogłębiony (rozmowę z Michałem Fajbusiewiczem), analizę jakościową i ilościową oraz studium przypadku, które zastosowano przy analizie i opisie odcinków MK 997 – a tam, gdzie odcinki nie były dostępne, innych źródeł dostarczających wiedzę o programie – pod względem stosowania oznaczeń wiekowych.

Autor pragnie w tym miejscu złożyć serdeczne podziękowania legendzie polskiego dziennikarstwa telewizyjnego Michałowi Fajbusiewiczowi za pomoc i poświęcony czas, a także dyrektor i redaktor naczelnej TVP Łódź Magdalenie Michalak-Szwarc oraz pracownikom sekcji archiwum programowego: Danucie Sędkiewicz i Grzegorzowi Tajsichowi za możliwość przeglądu archiwalnych odcinków programu w siedzibie rzeczzonego oddziału TVP.

Ewolucja europejskich standardów dot. ochrony małoletnich w telewizji

Już w pierwszych latach istnienia kina, a więc na początku XX w., w krajach doświadczających gwałtownego rozwoju tego medium interesowano się tym, jaki wpływ na odbiorców mogą mieć oglądane przez nich filmy. Debaty koncentrowały się zwłaszcza wokół obaw dotyczących potencjalnego zgubnego wpływu kina na moralność społeczeństwa. Za grupę szczególnie zagrożoną uważano dzieci – a te stopniowo stawały się jednym z najliczniejszych segmentów publiczności. Podejmowano więc pierwsze instytucjonalne próby kontroli i ograniczenia tego, co mogą, a czego nie mogą oglądać. British Board of Film Classification – brytyjska organizacja odpowiedzialna za klasyfikowanie filmów oraz gier wideo – swoimi korzeniami sięga roku 1912, kiedy została utworzona pod nazwą British Board of Film Censors. Od samego początku instytucja ta zajmowała się cenzurą produkcji uznanych za szkodliwe, a także klasyfikacją filmów pod względem dopuszczalności dla dzieci, wprowadzając system certyfikatów wiekowych. U podstaw tzw. kodeksu Haysa, a formalnie Motion Picture Production Code – egzekwowanego od 1934 roku do lat 60. zbioru konserwatywnych wytycznych dotyczących tego, jakie sceny i treści są dopuszczalne w amerykańskich filmach – leżało przekonanie jego twórców o konieczności ochrony umysłów najmłodszych odbiorców przez wpływem ki-

nowych obrazów⁴. Również w II Rzeczypospolitej działalność cenzury filmowej oraz przepisy normujące działalność kin obejmowały kwestię dozwolonych treści oraz uczęszczania dzieci i młodzieży na pokazy filmowe⁵.

Podane wyżej przykłady stanowią jedynie wycinek praktyk regulacyjnych z pierwszych dekad istnienia kina. Wprowadzanie przepisów regulujących wyświetlanie filmów dzieciom było powszechną praktyką na całym świecie, obejmującą takie aspekty, jak ustanowienie państwowego lub branżowego systemu cenzury, minimalnego wieku wstępu do kina czy klasyfikacji filmów pod względem wieku⁶. Wskazuje to, że kwestia kontroli mediów opartych na obrazie (i dźwięku) pod względem ich potencjalnie negatywnego wpływu na dzieci już wówczas była przedmiotem zainteresowania władz krajowych. W miarę rozwoju technologicznego i pojawienia się np. telewizji, normy te ewoluowały, a przede wszystkim przybierały charakter międzynarodowych, uniwersalnych standardów.

Przechodząc do tego, jak kwestia ochrony dzieci w systemie mediów audiowizualnych (ze szczególnym uwzględnieniem telewizji, ze względu na temat artykułu) jest współcześnie regulowana na poziomie europejskim, należy poruszyć zagadnienie wolności słowa. To fundamentalna wartość z perspektywy demokratycznego państwa, gwarantowana przez najważniejsze akty prawa międzynarodowego, poczynając od Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela (art. 19)⁷, przez Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (art. 10)⁸, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 19)⁹, skończywszy na Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej (art. 11)¹⁰. Zgodnie z europejską konwencją praw człowieka „każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii”. „Każdy” – a więc i dziecko, co znalazło swoje odzwierciedlenie w katalogu praw ujętym w Konwencji o Prawach Dziecka. Jak stanowi jej art. 13 ust. 1:

Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka¹¹.

Co oczywiste, wolność słowa oraz pozyskiwania i przekazywania informacji nie ma charakteru absolutnego. Jej granice wyznacza art. 13 ust. 2, dopuszczający ograniczenia ze względu na konieczność ochrony praw lub reputacji innych osób, bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź też zdrowia lub mo-

⁴ S. J. Smith, *Children, Cinema and Censorship: From Dracula to the Dead End Kids*, I.B. Tauris, Londyn 2005, s. 38.

⁵ M. Hendrykowska, *Meandry i paradoksy międzywojennej cenzury filmowej w Polsce*, „Images. The International Journal of European Film, Performing Arts and Audiovisual Communication” 2016, t. 18, nr 27.

⁶ S.J. Smith, *Children, Cinema and Censorship...*, dz. cyt., s. 39–40.

⁷ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucją 217/III A w dniu 10 grudnia 1948 roku w Paryżu.

⁸ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284.

⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.

¹⁰ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz.U. C 202 z 7.6.2016.

¹¹ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.

ralności społecznej¹². Tożsame dobra wymienia art. 10 ust. 2 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, obejmując ponadto ochronę informacji poufnych, a także zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej. Ingerencja władz publicznych ograniczająca wolność wypowiedzi musi spełniać wymogi: legalności formalnej (opierać się na ustawie), legalności materialnej (mieć na celu ochronę wartości enumeratywnie wymienionych w konwencji) i konieczności (być niezbędna w społeczeństwie demokratycznym)¹³.

Konwencja o Prawach Dziecka uznaje ważną rolę środków masowego przekazu (art. 17). Jej sygnatariusze zobowiązują się do umożliwienia dzieciom dostępu do informacji i materiałów z różnorodnych źródeł, w szczególności uwzględniających ich dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz ich zdrowie psychiczne i fizyczne. W związku z tym państwa mają m.in. zachęcać media do rozpowszechniania treści korzystnych dla dzieci w wymiarze społecznym i kulturalnym oraz popierać rozwój odpowiednich kierunków działalności na rzecz ochrony małoletnich „przed informacjami i materiałami szkodliwymi z punktu widzenia ich dobra”¹⁴.

Przepisy mające na celu ochronę dzieci i młodzieży przed potencjalnie szkodliwymi przekazami telewizyjnymi pojawiły się na poziomie europejskim w 1989 roku. Art. 7 ust. 1 konwencji o telewizji ponadgranicznej Rady Europy¹⁵ zakazał rozpowszechniania treści nieprzyzwoitych, pornograficznych oraz nadmiernie eksponujących brutalność. Jednocześnie nadawcy zostali zobowiązani do tego, by wszelkie inne treści, które stwarzają „niebezpieczeństwo zaburzenia fizycznego, umysłowego lub moralnego rozwoju dzieci i młodzieży”, nie były emitowane wówczas, gdy ze względu na czas nadawania oraz oglądalność istnieje ryzyko, że mogliby je oglądać małoletni (art. 7 ust. 2)¹⁶.

Bliźniacze przepisy zawarto w następującej po ww. konwencji dyrektywie Rady Wspólnot Europejskich „o telewizji bez granic” (art. 22)¹⁷. W przypadku jawnego, poważnego, ciężkiego i powtarzającego się naruszenia tych regulacji przez program nadawany z innego państwa członkowskiego, dopuszczono możliwość tymczasowego ograniczenia jego retransmisji¹⁸.

Pierwsza nowelizacja dyrektywy „o telewizji bez granic”, która nastąpiła w 1997 roku¹⁹, dookreśliła i rozbudowała zasady ochrony małoletnich. Dokonano rozgraniczenia między treściami zakazanymi a treściami dozwolonymi pod warunkiem spełnienia określonych kryteriów. Państwa członkowskie zostały zobligowane do podjęcia odpowiednich środków, aby nadawcy podlegający ich jurysdykcji nie emitowali

¹² A. Śledzińska-Simon, *Prawo dziecka do uczestnictwa w życiu publicznym* [w:] *Konwencja o prawach dziecka: wybór zagadnień* (artykuły i komentarze), red. S. L. Stadniczeńko, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 140.

¹³ P. Ślęzak, *Wolność słowa* [w:] *Prawo mediów*, red. P. Ślęzak, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 30–31.

¹⁴ L.K. Jaskuła, *Działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na rzecz ochrony małoletnich odbiorców przed negatywnym wpływem przekazów medialnych* [w:] *Przegląd dyscyplin badawczych pokrewnych nauce prawa i postępowania administracyjnego*, red. S. Wrzosek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 383–384.

¹⁵ Europejska konwencja o telewizji ponadgranicznej, sporządzona w Strasburgu dnia 5 maja 1989 r., Dz.U. 1995 nr 32 poz. 160.

¹⁶ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży w systemie mediów audiowizualnych w Polsce z perspektywy rozwiązań europejskich*, „Archiwum Kryminologii” 2008, nr XXIX–XXX, s. 805.

¹⁷ Dyrektywa Rady 89/552/EWG z dnia 3 października 1989 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej, Dz.U. L 298 z 17.10.1989.

¹⁸ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 805.

¹⁹ Dyrektywa 97/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 czerwca 1997 r. zmieniająca dyrektywę Rady 89/552/EWG, Dz.U. L 202 z 30.7.1997.

„jakichkolwiek programów mogących poważnie zaszkodzić rozwojowi fizycznemu, umysłowemu lub moralnemu” dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem pornografii i prezentowania nieuzasadnionej przemocy (art. 22 ust. 1). Inne potencjalnie szkodliwe dla rozwoju małoletnich treści zostały dozwolone pod warunkiem wyboru takich godzin emisji lub zastosowania takich technicznych zabezpieczeń, które uniemożliwiają dzieciom i młodzieży normalny odbiór takich programów (art. 22 ust. 2). Gdy program nie był kodowany, nadawcy musieli również – zgodnie z art. 22 ust. 3 – stosować ostrzeżenia wizualne lub dźwiękowe.

Dynamiczny rozwój technologiczny mediów audiowizualnych, w tym postępująca na skutek digitalizacji ich konwergencja z rozwiązaniami teleinformatycznymi, wymuszały aktualizację regulacji prawnych, w tym postrzeganej jako przestarzała dyrektywy o „telewizji bez granic”²⁰. W konsekwencji, w 2007 roku nastąpiła jej kolejna, znacząca nowelizacja²¹, rozszerzająca zakres przedmiotowy dyrektywy na „audiowizualne usługi medialne” (art. 1 lit. a). Wśród nich wyszczególniono (w art. 1 lit. e oraz g) usługi linearne (umożliwiające równoczesny odbiór audycji na podstawie ich układu) oraz usługi nielinearne („na żądanie”, dające użytkownikowi możliwość odbioru audycji w dowolnym momencie i czasie z przygotowanego przez dostawcę katalogu). Zasady ochrony dzieci i młodzieży objęły wszystkie usługi audiowizualne, lecz ustawodawca europejski nałożył mniejszy zakres obowiązków na usługi nielinearne (art. 3h). W przypadku usług liniarnych, a więc przekazów telewizyjnych, utrzymano dotychczasowe zapisy art. 22, które omówione zostały wyżej²².

W 2010 roku ujednolicono przepisy dotyczące unijnej polityki audiowizualnej, przyjmując nową dyrektywę o audiowizualnych usługach medialnych, która zastąpiła dotychczasową dyrektywę „o telewizji bez granic”. Treść, zakres i motywy regulacji w zakresie ochrony małoletnich pozostały w swojej istocie niezmiennie względem dyrektywy z 2007 roku. Ochronie dzieci i młodzieży w ramach usług na żądanie poświęcono art. 12, podczas gdy przepisy mające zastosowanie do rozpowszechniania telewizyjnego zawarto w rozdziale VIII (art. 27)²³.

Ostatnia znacząca nowelizacja dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych miała miejsce w 2018 roku²⁴. Ustawodawca unijny uznał, że środki ochrony małoletnich mające zastosowanie do przekazów telewizyjnych powinny mieć zastosowanie również do audiowizualnych usług medialnych na żądanie (motyw 20). Tym samym dokonano ujednolicenia standardów w przypadku usług liniarnych i nielinearnych, wprowadzając nowy art. 6a. Państwa członkowskie zobowiązane są zapewnić, „by audiowizualne usługi medialne świadczone przez dostawców

²⁰ K. Kakareko, *Audiowizualne usługi medialne w świetle dyrektywy 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2008, nr 2, s. 334.

²¹ Dyrektywa 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniająca dyrektywę Rady 89/552/EWG w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej, Dz.U. L 332 z 18.12.2007.

²² K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 811–812.

²³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych), Dz.U. L 095 z 15.04.2010.

²⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1808 z dnia 14 listopada 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) ze względu na zmianę sytuacji na rynku, Dz.U. L 303 z 28.11.2018.

usług medialnych podlegających ich jurysdykcji, które mogą zaszkodzić fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi małoletnich, były udostępniane jedynie w taki sposób, by małoletni w zwykłych okolicznościach nie mogli ich słuchać ani oglądać". Stosowane w tym celu środki mogą obejmować dobór godzin emisji, narzędzia weryfikacji wieku lub inne rozwiązania techniczne i muszą być proporcjonalne do potencjalnej szkodliwości audycji²⁵. Najsurowszym środkiem – np. szyfrowaniu czy skutecznym kontrolom rodzicielskim – podlegają najbardziej szkodliwe treści, takie jak nieuzasadniona przemoc i pornografia (ust. 1). Dodatkowo ust. 3 nakłada na dostawców obowiązek stosowania systemu oznaczania potencjalnie szkodliwych treści audiowizualnej usługi medialnej²⁶, propagując ideę współregulacji w tej dziedzinie.

Podsumowując rozważania dotyczące ewolucji europejskich standardów ochrony dzieci i młodzieży w ramach mediów audiowizualnych, zauważyć należy, że wypracowane na poziomie Rady Europy lub Unii Europejskiej wymogi stanowią pewne ogólne minimum, które muszą włączyć do swojego krajowego prawodawstwa strony konwencji lub państwa członkowskie²⁷. Na etapie transpozycji każde z państw dokonało indywidualnego uszczegółowienia tych norm. W literaturze przedmiotu podkreśla się bowiem, że to państwom członkowskim – zróżnicowanym pod względem kultury czy definiowania moralności – pozostawia się decyzję w sprawie ustalenia, jakie treści są szkodliwe dla rozwoju małoletnich²⁸.

Ewolucja polskich standardów dot. ochrony małoletnich w telewizji

Wraz z gwałtownym upowszechnianiem się na początku XX wieku nowego medium, jakim był film, przedmiotem zainteresowania władz publicznych stała się kwestia odwiedzania kin przez dzieci i młodzież oraz tego, co mogą tam oglądać. Nie inaczej było – jak już wcześniej wspomniano – w odrodzonym po I wojnie światowej państwie polskim. Cenzura filmowa dokonywała ingerencji, kierując się listą zakazanych scen „przeciwnych prawu i moralności publicznej”, a filmy klasyfikowano na dopuszczalne i niedozwolone dla młodej widowni. Paradoksalnie, jak przytacza Małgorzata Hendrykowska, istniał przepis zakazujący umieszczania w reklamach filmów informacji w stylu „tylko dla dorosłych”. Uznano, że takie napisy na afiszach mają przeciwny do zakładanego efekt, działając jako swego rodzaju wabik dla młodzieży²⁹.

System oceny filmów kinowych pod względem ich dopuszczalności dla małoletnich został rozwinięty w okresie PRL. Istniało kilka kategorii wiekowych (w latach 80. były to: „bez ograniczeń”, „12”, „15” oraz „18”), a instytucją odpowiedzialną za ich przyznawanie była Komisja ds. Kwalifikowania Filmów dla Dzieci i Młodzieży³⁰. Uwagę na przeznaczenie wiekowe zwracano również w telewizji, a widzów infor-

²⁵ A. Grzesiok-Horosz, *Bezpieczeństwo małoletnich jako użytkowników platform udostępniania wideo*, „Law Education Security” 2024, t. 2, nr 2, s. 260.

²⁶ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii*, druk sejmowy nr 1340, Sejm X kadencji, s. 20–21, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1340> [dostęp: 23.03.2025].

²⁷ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 804–805.

²⁸ A. Grzesiok-Horosz, *Bezpieczeństwo małoletnich...*, dz. cyt., s. 258; K. Klafkowska-Waśniowska, *Swobodny przepływ audiowizualnych usług medialnych na żądanie w Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 227–228.

²⁹ M. Hendrykowska, *Meandry i paradoksy...*, dz. cyt., s. 67, 84.

³⁰ E. Sowiński, *Klasyfikacja wiekowa filmów a wyniki frekwencyjne w ostatniej dekadzie PRL*, „Kwartalnik Filmowy” 2019, nr 108, s. 106.

mowano o nim np. w ramach zapowiedzi spikerskich. Czyniono to co najmniej od lat 60., na co potwierdzenie można znaleźć w filmie dokumentalnym pt. *Przepraszamy za usterki* (1966, reż. Marian Marzyński). Uchwycono w nim scenę, w której spikerka Edyta Wojtczak konsultuje telefonicznie treść zapowiedzi spektaklu Teatru Telewizji:

Mówię tytuł, mówię, że Faulkner, opuszczam tylko adaptację i tłumaczenie, podaję natomiast reżyserię, panią Andrycz, słowo wstępne i że od lat szesnastu³¹.

Przed treściami nieodpowiednimi dla dzieci i młodzieży ostrzegano również za pomocą plansz poprzedzających audycje. W tym przypadku stosowana była najczęściej jedna granica wiekowa – „tylko dla dorosłych”³².

Ustawowe regulacje dotyczące ochrony małoletnich w mediach audiowizualnych pojawiły się w 1993 roku, wraz z wejściem w życie ustawy o radiofonii i telewizji³³. Przepis art. 18 ust. 3 wprowadził tzw. czas ochronny, zgodnie z którym audycje mogące zagrażać psychicznemu, uczuciowemu lub fizycznemu rozwojowi dzieci i młodzieży nie mogą być rozpowszechniane w godzinach 6:00–23:00³⁴. W 1994 roku Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji wydała doprecyzowujące rozporządzenie³⁵, zgodnie z którym nadawcy powinni ograniczać emisję programów: ukazujących przemoc i brutalność, zawierających zachowania sprzeczne z normami obyczajowymi i wulgarne, drastycznie naruszających obyczajowość poprzez pornografię oraz upowszechniających metody i instruktaż praktyk przestępczych. Co warto podkreślić, treści te nie zostały zakazane, gdyż dopuszczono ich rozpowszechnianie w sytuacji, jeżeli było to uzasadnione „wysoką wartością artystyczną, dokumentalną, informacyjną lub wagą historyczną” i nie naruszało przepisów Kodeksu karnego. Nadawca musiał przy tym uprzedzić o charakterze audycji, zwracając uwagę na jej możliwy negatywny wpływ na małoletnich – zarówno bezpośrednio przed emisją, jak i we wcześniejszych zapowiedziach (przy czym reklama takich programów nie mogła się pojawić w ramach tzw. czasu chronionego). Jednocześnie KRRiT przyznała nadawcom pewien poziom swobody co do kwalifikowania audycji – to oni sami mieli bowiem opracować jej zasady, sporządzając wewnętrzne regulaminy³⁶.

Powyższe przepisy można, za Katarzyną Badźmirowską-Masłowską, określić jako „liberalne”, gdyż ustawodawca nie przewidział żadnych bezwzględnych zakazów ujętych w regulacjach europejskich³⁷. Taki stan prawny utrzymywał się do 2000 roku.

W międzyczasie podjęta została próba wprowadzenia oddolnych, jednolitych standardów w obszarze oznaczania programów telewizyjnych. 25 lutego 1999 roku

³¹ M. Marzyński (reż.), *Przepraszamy za usterki*, Wytwórnia Filmów Dokumentalnych, Polska 1966, [online:] <https://ninateka.pl/movies,1/przepraszamy-za-usterki--marian-marzynski,4621> [dostęp: 14.05.2025].

³² KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 1996 roku*, Warszawa 1997, s. 111; KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 1998 roku*, Warszawa 1999, s. 132.

³³ Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, Dz.U. 1993 nr 7 poz. 34.

³⁴ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 805.

³⁵ Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 21 listopada 1994 r. w sprawie szczegółowych zasad rozpowszechniania przez radio i telewizję audycji, które mogą zagrażać psychicznemu, uczuciowemu lub fizycznemu rozwojowi dzieci i młodzieży, Dz.U. 1995 nr 20 poz. 108.

³⁶ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 805–806.

³⁷ Tamże, s. 806.

8 największych wówczas na polskim rynku przedsiębiorstw telewizyjnych zawarło porozumienie „Przyjazne media”. Zgodnie z założeniami, miało ono być dobrowolnym samoograniczeniem się nadawców, celem podjęcia skutecznych działań na rzecz ochrony dzieci i młodzieży przed odbiorem audycji mogących zagrażać ich rozwojowi. Inicjatorem porozumienia była KRRiT, która uczestniczyła w trwających ponad rok pracach nad jego kształtem³⁸.

Sygnatariusze porozumienia (TVP, Polsat, TVN, Canal+, Nasza Telewizja, Polska Telewizja Kablowa, Wizja TV, Telewizja Niepokalanów) zobowiązali się m.in. do: uczynienia wszystkiego, „co jest możliwe, by dzieci i młodzież nie były narażone na oglądanie programów, które nie są dla nich odpowiednie”; wprowadzenia skutecznych mechanizmów wewnętrznej kontroli ukierunkowanej na eliminację programów „eksponujących brutalność i przemoc oraz naruszających powszechnie przyjęte normy obyczajowe” (wnikliwej analizie miały podlegać programy emitowane w „czasie ochronnym”); wreszcie opracowania „jednolitego systemu (kodu) oznakowania programów filmowych i innych audycji fabularnych dla poszczególnych grup wiekowych młodocianych odbiorców, zarówno w czasie emisji, jak i we wszelkich formach zapowiedzi programowych”³⁹. Punktem wyjścia dla owego systemu miał być załączony do porozumienia katalog zasad kwalifikowania programów telewizyjnych dla różnych kategorii wiekowych dzieci i młodzieży⁴⁰.

Nad przestrzeganiem zapisów porozumienia miała czuwać stała Komisja Sygnatariuszy, która powołana została w grudniu 1999 roku. Gremium to przystąpiło do prac nad stworzeniem jednolitego systemu oznaczania programów pod kątem ich przeznaczenia wiekowego. Wyniki swoich prac komisja zaprezentowała KRRiT na początku 2000 roku. Choć w przywoływanym załączniku do porozumienia wyodrębniono cztery progi wiekowe (dozwolone od lat 7, 12, 15 oraz 18) oraz odpowiadające im oznaczenia (w postaci liczby w kółku, umieszczonym w rogu ekranu), komisja zdecydowała się na trzy kategorie i odpowiadające im znaki graficzne⁴¹. Przedstawiono je na zdjęciu 1.

Wedle wypracowanych kryteriów kwalifikacji, w programach opatrzonych znakiem „dla wszystkich” powinno się unikać przemocy fizycznej, psychicznej, wszelkich wulgaryzmów i scen erotycznych. Kategoria „za zgodą rodziców” miała informować o tym, że audycja zawiera sceny drastyczne, erotyczne lub wulgaryzmy językowe, które nie są jednak dominującym jej składnikiem, a ich obecność jest uzasadniona „wewnętrzną logiką utworu, niosącego jako całość przesłanie artystyczne i moralne”. Natomiast kryteria oznaczania programów jako przeznaczone „tylko dla dorosłych” nie zostały sprecyzowane⁴²; takie audycje mogły być emitowane w godzinach 6:00–23:00 wyłącznie „w uzasadnionych społecznie przypadkach”⁴³.

³⁸ KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 1999 roku*, Warszawa 2000, s. 66–67.

³⁹ KRRiT, *Informacja o realizacji Porozumienia Polskich Nadawców Telewizyjnych „Przyjazne media”*, s. 4, [online:] <https://www.gov.pl/attachment/bdae3fe0-7dad-4d07-b482-50311e249bf9> [dostęp: 23.03.2025].

⁴⁰ Tamże, s. 6–14.

⁴¹ KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 1999 roku*, s. 67.

⁴² KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2000 roku*, Warszawa 2001, s. 76.

⁴³ K. Cira, *Ustawa o radiofonii i telewizji a dyrektywa Unii Europejskiej „Telewizja bez granic” – analiza porównawcza w świetle procesów harmonizacyjnych*, „Zeszyty Naukowe / Akademia Ekonomiczna w Krakowie” 2006, nr 699, s. 89.

Zdjęcie 1. Znaki ostrzegawcze wprowadzone na mocy porozumienia „Przyjazne media”.

„dla wszystkich”
(znak zielony)

„za zgodą rodziców”
(znak żółty)

„tylko dla dorosłych”
(znak czerwony)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Cira, *Ustawa o radiofonii i telewizji a dyrektywa Unii Europejskiej „Telewizja bez granic” – analiza porównawcza w świetle procesów harmonizacyjnych*, „Zeszyty Naukowe / Akademia Ekonomiczna w Krakowie” 2006, nr 699, s. 89.

Kwalifikowaniu miały podlegać filmy fabularne i dokumentalne, seriale (wliczając w to wybrane produkcje animowane) i audycje publicystyczne (w szczególności „sądowo-policyjne”), a za podział audycji na poszczególne kategorie odpowiedzialni byli sami nadawcy. Oznaczenia powinny być wyświetlane w pierwszych trzech minutach emisji oraz po każdej przerwie reklamowej (a w przypadku TVP co 20 minut)⁴⁴. Ostatecznie nadawcy zaczęli je stosować wiosną 2000 roku⁴⁵.

Wdrożenie systemu znaków ostrzegawczych w 2000 roku zbiegło się w czasie z uchwaleniem nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji⁴⁶, która zastrzyła przepisy dot. ochrony dzieci i młodzieży. Nowe przepisy całkowicie zabroniły rozpowszechniania audycji lub innych przekazów zagrażających fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich, w szczególności zawierających treści pornograficzne lub w sposób nieuzasadniony i nadmierny eksponujących przemoc (art. 18 ust. 4). Ust. 5 utrzymał czas ochronny, obowiązujący od 6:00 a 23:00, w ramach którego nie można było rozpowszechniać innych audycji, które mogły zagrażać właściwemu rozwojowi niepełnoletnich⁴⁷. Wydane w 2001 roku rozporządzenie⁴⁸ wprowadziło zakaz rozpowszechniania w paśmie chronionym przekazów zawierających: takie sceny przemocy, w których jest ona sposobem rozwiązywania konfliktów, celem samym w sobie lub przedstawiona bez ukazania negatywnych konsekwencji dla sprawy; sprzeczne z prawem lub moralnością normy grupowe, które ukazane są w pozytywnym kontekście oraz metody i instruktaż działań przestępczych; treści erotyczne w oderwaniu od odpowiedzialności moralnej za zacho-

⁴⁴ Tamże; KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2000 roku*, dz. cyt., s. 76.

⁴⁵ KRRiT, *Informacja o realizacji Porozumienia...*, dz. cyt., s. 1.

⁴⁶ Ustawa z dnia 31 marca 2000 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji i ustawy o języku polskim, Dz.U. 2000 nr 29 poz. 358.

⁴⁷ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 808.

⁴⁸ Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich, Dz.U. 2001 nr 152 poz. 1744.

wania związane ze sferą seksualną, a także zachowania naruszające normy dobrego obyczaju, w tym wulgarne gesty i słowa.

W międzyczasie KRRiT monitorowała wdrażanie w życie postanowień porozumienia „Przyjazne media”, dostrzegając liczne problemy w praktykach nadawców. Wątpliwości organu budziły przyjęte kategorie oznaczeń: możliwość emisji programów zakwalifikowanych jako „tylko dla dorosłych” w tzw. czasie chronionym, ogromna pojemność kategorii „za zgodą rodziców” (obejmującej zarówno dzieci poniżej 12 lat, jak i wchodzących w dorosłość nastolatków), a także „wyraźna płynność klasyfikacyjna” między obiema kategoriami⁴⁹. Znak zielony – jak pokazała praktyka – w ogóle nie był stosowany przez nadawców⁵⁰.

W konsekwencji w paśmie chronionym emitowano programy, które sami nadawcy zaliczyli do kategorii „tylko dla dorosłych”⁵¹, a brak jednolitych, wspólnych dla wszystkich nadawców kryteriów oceny audycji doprowadzał do sytuacji, w których „przekazy o jednakowym ładunku przemocy i innych drażliwych scenach” były przydzielane do różnych kategorii, w zależności od indywidualnej oceny i wrażliwości nadawcy, lub wręcz, że ta sama pozycja otrzymywała różne oznakowanie w dwóch różnych stacjach⁵².

W reakcji na czynione obserwacje, KRRiT z jednej strony upominała nadawców, że zawarte porozumienie nie zwalnia ich z obowiązku przestrzegania zapisów ustawy o radiofonii i telewizji (w szczególności odnoszących się do czasu chronionego w godz. 6–23), z drugiej zaś postulowała zmiany w stosowanym systemie oznakowań. Organ wskazywał m.in. na potrzebę uwzględnienia w nim podziału na grupy wiekowe dzieci i młodzieży (jak już wspomniano, było to pierwotnym zamysłem, z którego zrezygnowano po podpisaniu porozumienia), zastąpienie kategorii „za zgodą rodziców” bardziej szczegółowym oznakowaniem czy sporządzenie bardziej precyzyjnych kryteriów kwalifikowania programów do czasu chronionego. KRRiT mogła poprzestać wyłącznie na perswazji, gdyż nie była stroną porozumienia, a same jego zapisy nie miały mocy ustawowej⁵³.

KRRiT ostrzegała nadawców, że niepowodzenie funkcjonowania porozumienia będzie skutkowało zaostreniem obowiązujących przepisów prawnych⁵⁴ – co faktycznie nastąpiło wraz z nowelizacją ustawy o radiofonii i telewizji z 2004 roku⁵⁵. Celem nowelizacji było dostosowanie polskiego prawa do prawa unijnego m.in. w kwestii ochrony małoletnich (a więc pełna transpozycja przepisów dyrektywy „o telewizji bez granic”, w tym wspomnianego już w toku rozważań art. 22)⁵⁶. Ustawodawca wprowadził wówczas powszechny obowiązek oznaczania audycji i innych przekazów; w tym celu nadawcy zostali zobowiązani do stosowania odpowiednich symboli graficznych (lub zapowiedzi słownych w przypadku emisji radiowej) informujących o ich przeznaczeniu wiekowym. Z wymogu oznaczania wyłączone zosta-

⁴⁹ KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2000 roku*, dz. cyt., s. 75–77.

⁵⁰ KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2001 roku*, Warszawa 2002, s. 86.

⁵¹ KRRiT, *Informacja o realizacji Porozumienia...*, dz. cyt., s. 16.

⁵² KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2000 roku*, dz. cyt., s. 77; KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2001 roku*, dz. cyt., s. 88.

⁵³ KRRiT, *Informacja o realizacji Porozumienia...*, dz. cyt., s. 1, 16–17.

⁵⁴ Tamże, s. 17.

⁵⁵ Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji, Dz.U. 2004 nr 91 poz. 874.

⁵⁶ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji*, druk sejmowy nr 2213, Sejm IV kadencji, s. 34–35, [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/2213> [dostęp: 23.03.2025].

ty serwisy informacyjne, reklamy, telesprzedaż, transmisje sportowe, a także przekazy tekstowe (art. 18 ust. 5a i 5b).

W wydanym w 2005 roku rozporządzeniu⁵⁷ KRRiT wyszczególniła poszczególne kategorie wiekowe, wedle których nadawcy mieli kwalifikować programy. Są to: bez ograniczeń wiekowych, dla małoletnich od lat 7, od lat 12, od lat 16 oraz dozwolone od lat 18. Każdej z nich przyporządkowano odpowiedni symbol graficzny, których wzory określono w załącznikach do rozporządzenia. Zgodnie z projektem wniesionym do Sejmu w 2003 roku, wszystkie znaki miały otrzymać jednakowy kształt, a granica wiekowa kategorii 16+ miała być obniżona do 15 lat⁵⁸. Ostatecznie jednak kategoria programów przeznaczonych dla wszystkich otrzymała zielone koło, audycje odpowiednie dla małoletnich od 7, 12 i 16 lat oznaczane były żółtym trójkątem z odpowiednią liczbą w środku, natomiast programy tylko dla dorosłych opatrzone czerwonym kołem.

O ile ustalone w 2005 roku progi wiekowe pozostają takie same, na mocy rozporządzenia KRRiT z 2011 roku⁵⁹ zmianie uległy znaki graficzne przyporządkowane poszczególnym kategoriom. Ujednoliceniu uległ ich kształt (kwadrat z zaokrąglonymi rogami), kategoria „bez ograniczeń wiekowych” symbolizowana jest przez uśmiechniętą twarz, a „dozwolone od lat 18” – klucz. Natomiast kategorie od 7., 12. i 16. roku życia otrzymały kolejno: niebieski, oliwkowy i pomarańczowy kolor. Warto zauważyć, że kolorystyka nowych oznaczeń nawiązuje do tej zaproponowanej przez KRRiT już w projekcie z 2003 roku⁶⁰. Opisywane wzory oznakowań przedstawiono w tabeli 1.

Oznaczenia te mają być widoczne przez cały czas emisji telewizyjnej w lewym górnym rogu ekranu, a ich wielkość (w odniesieniu do przekątnej ekranu) została sprecyzowana w rozporządzeniu.

Ponadto określono zasady rozpowszechniania programów zakwalifikowanych do poszczególnych kategorii wiekowych. Programy przeznaczone od lat 18 mogą być emitowane wyłącznie w godz. 23:00–6:00, a więc poza tzw. czasem chronionym. Programy dla małoletnich od 16 lat mogą być nadawane po godz. 20:00. Pozostałe, niższe kategorie nie posiadają czasowych ograniczeń emisji.

Nadawcy, dzieląc programy według ich przeznaczenia wiekowego, mają kierować się określonymi w rozporządzeniu szczegółowymi warunkami ich kwalifikowania. KRRiT opisała w nich, co może lub nie może znajdować się w audycjach przyporządkowanych do danej kategorii, wychodząc z dość oczywistego założenia, że zakres dopuszczalnych treści, scen itp. rośnie wraz z wiekiem odbiorcy⁶¹. Oparta się przy tym na czterech elementach: prezentowanej wizji świata, ocenach mo-

⁵⁷ Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 23 czerwca 2005 r. w sprawie kwalifikowania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich oraz audycji lub innych przekazów przeznaczonych dla danej kategorii wiekowej małoletnich, stosowania wzorów symboli graficznych i formuł zapowiedzi, Dz.U. 2005 nr 130 poz. 1089.

⁵⁸ Projekt rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie zasad rozpowszechniania, sposobu zapowiadania, kwalifikowania i symboli graficznych audycji lub innych przekazów dla małoletnich, Sejm IV kadencji, s. 3, [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/2213> [dostęp: 23.03.2025].

⁵⁹ Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 12 lipca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kwalifikowania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich oraz audycji lub innych przekazów przeznaczonych dla danej kategorii wiekowej małoletnich, stosowania wzorów symboli graficznych i formuł zapowiedzi, Dz.U. 2011 nr 155 poz. 923.

⁶⁰ Patrz: Projekt rozporządzenia Krajowej Rady..., dz. cyt., s. 3.

⁶¹ K. Badźmirowska-Masłowska, *Ochrona dzieci i młodzieży...*, dz. cyt., s. 810.

ralnych, wywoływanych emocjach i wzorcach zachowań. Wytyczne te są zawarte w załącznikach do rozporządzenia.

Tabela 1. Symbole graficzne kategorii wiekowych

Nazwa kategorii	Symbol graficzny stosowany od 15.08.2005 roku	Symbol graficzny stosowany od 28.08.2011 roku
bez ograniczeń wiekowych		
dla małoletnich od lat 7		
dla małoletnich od lat 12		
dla małoletnich od lat 16		
dozwolone od lat 18		

Źródło: Załącznik nr 1 i 2 do rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 23 czerwca 2005 r., Dz.U. 2005 nr 130 poz. 1089; Załącznik nr 1 i 2 do rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 12 lipca 2011 r., Dz.U. 2011 nr 155 poz. 923.

Fakt, że rozporządzenie zostało wydane dopiero po ponad roku od nowelizacji ustawy, KRRiT tłumaczyła „niespójnością” jej zapisów. Zdaniem regulatora, w tym przejściowym czasie można było zaobserwować wśród nadawców „samowolną liberalizację” w stosowaniu ustawowych przepisów dot. ochrony dzieci i młodzieży, przeciwko czemu KRRiT protestowała, zapowiadając kary pieniężne⁶². Wejście

⁶² KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2005 roku*, Warszawa 2006, s. 124.

w życie rozporządzenia zapoczątkowało nowy obszar działalności organu, polegający na kontroli wypełniania przez nadawców nowych obowiązków. Wyniki monitoringu przeprowadzonych w pierwszych miesiącach obowiązywania rozporządzenia pokazały – zdaniem KRRiT – że choć system oznaczania programów został wdrożony w sposób formalny, to już jego praktyczne stosowanie budzi zastrzeżenia. Wskazywano m.in. na zjawisko „zaniżania kategorii wiekowych”, co pozwalało na emisję programu we wcześniejszych godzinach niż dopuszczają to przepisy w przypadku audycji zakwalifikowanych od 16 (20:00) i 18 lat (23:00). Praktyki te KRRiT porównała do zachowania nadawców obserwowanego przy okazji porozumienia „Przyjazne media”⁶³.

Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji z 2021 roku⁶⁴, implementująca dyrektywę 2018/1808, zaktualizowała zasady oznaczania potencjalnie szkodliwych dla dzieci i młodzieży przekazów. Poza dotychczasowym obowiązkiem stosowania oznaczeń informujących o kategorii wiekowej, nadawcy mają informować również o rodzaju, charakterze treści, które mogą mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich⁶⁵ (art. 5a ust. 2 oraz art. 5b ust. 2). Rozporządzeniem z 2022 roku⁶⁶, KRRiT określiła cztery rodzaje takich treści, wprowadzając tym samym drugi typ oznaczeń. Ich wzory (zaokrąglone kwadraty w kolorze szarym, z literami P, S, W, N) przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Symbole graficzne wskazujące rodzaj szkodliwych treści

Nazwa rodzaju	przemoc	seks	wulgaryzmy	narkotyki
Symbol graficzny				

Źródło: Załącznik nr 5 do rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 13 kwietnia 2022 r., Dz.U. 2022 poz. 938.

Co logiczne, stosowanie tych ostrzeżeń uzależnione jest od występowania konkretnych treści w danej audycji lub przekazie. Z przepisów wynika, że mają one zastosowanie przede wszystkim w odniesieniu do audycji przeznaczonych od 18 lat. Symbole te, w przeciwieństwie do oznaczeń wiekowych, nie muszą być wyświetlane przez cały czas trwania programu, lecz jedynie przed emisją telewizyjną oraz na jej początku, wraz z informacją: „W trosce o dobro widzów informujemy, że audycja/przekaz zawiera treści mogące mieć negatywny wpływ na małoletnich”⁶⁷. Podobna zapowiedź została określona również dla emisji radiowej⁶⁸.

⁶³ KRRiT, *Raport otwarcia: rynek radiowo-telewizyjny w Polsce*, Warszawa 2006, s. 34, [online:] <http://www.archiwum.krrit.gov.pl/dla-mediow-i-analitykow/publikacje/raporty> [dostęp: 23.03.2025].

⁶⁴ Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii, Dz.U. 2021 poz. 1676.

⁶⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii, s. 21–22.

⁶⁶ Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 13 kwietnia 2022 r. w sprawie kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na rozwój małoletnich, Dz.U. 2022 poz. 938.

⁶⁷ Załącznik nr 5 do rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 13 kwietnia 2022 r., Dz.U. 2022 poz. 938.

⁶⁸ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 13 kwietnia 2022 r., Dz.U. 2022 poz. 938.

Oznaczenia wiekowe w *Magazynie Kryminalnym 997*

W celu pokazania ewolucji oznaczeń lub zapowiedzi informujących o przeznaczeniu wiekowym *Magazynu Kryminalnego 997*, autor artykułu przeprowadził kwerendę archiwum programowego TVP Łódź, udając się 13 lutego 2025 roku do siedziby rzeczzonego oddziału terenowego. Wydania MK 997 zarchiwizowane są tam na kasetach systemu Betacam. Do każdej kasety dołączona została karta nagrania, która zawiera szczegółowe informacje na jej temat, w tym sygnaturę nagrania (numer taśmy). Wykorzystano również prywatne archiwa zawierające nagrania odcinków MK 997 z ich telewizyjnej emisji⁶⁹, które przebrane zostały z kaset VHS do postaci cyfrowej. Powód ich wykorzystania zostanie wyjaśniony w toku rozważań. Ponadto źródłem informacji dla autora były strony internetowe TVP zawierające informacje na temat archiwalnego programu telewizyjnej „Dwójki”.

Lata 1995–2000

Plansze zawierające ostrzeżenie, że program przeznaczony jest wyłącznie dla dorosłych widzów, pojawiły się po wznowieniu jego emisji w 1995 roku (wraz z pierwszym wydaniem z 18 września)⁷⁰. Wmontowywano je w odcinek wraz z poprzedzającą je czołówką Telewizji Łódź, toteż zachowały się one na kasetach w archiwum łódzkiego ośrodka TVP.

Fotografia nr 2 prezentuje wzór planszy stosowanej w latach 1995–1998. Zawierała ona czerwony napis „Tylko dla dorosłych” (gdzie słowo „dorosłych” zostało dodatkowo podkreślone) na niebieskim tle z widoczną teksturą.

Zdjęcie 2. Plansza „Tylko dla dorosłych”

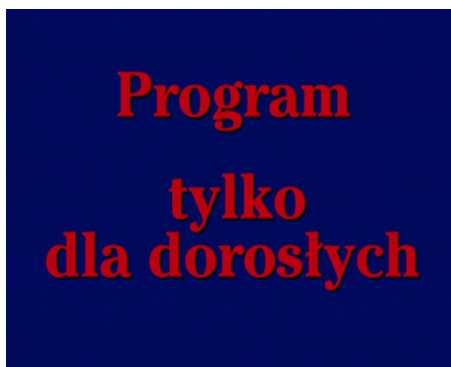
Źródło: M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 28.01.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 6996/90.

⁶⁹ Archiwa te należą do osoby, która w internetowej społeczności skupionej wokół programu znana jest pod pseudonimem maxciekmk997. Autor uzyskał zgodę na wykorzystanie tych materiałów (korespondencja w dniu 28 marca 2025 roku, kopia w archiwum autora).

⁷⁰ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 18.09.1995, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 4285/90.

Fotografia nr 3 przedstawia wzór planszy stosowanej od 1998 do 2000 roku. Treść napisu została zmieniona na „Program tylko dla dorosłych”. Względem poprzedniej planszy zmodyfikowano ponadto zastosowany krój pisma oraz tło (które nie posiada już tekstury i jest granatowe).

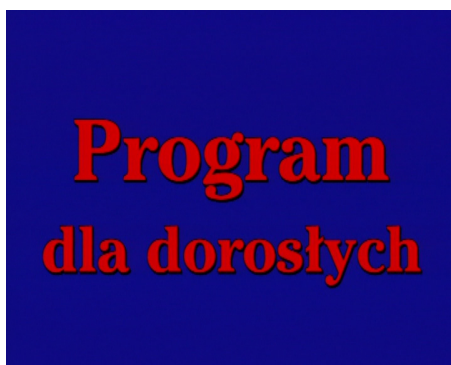
Zdjęcie 3. Plansza „Program tylko dla dorosłych”

Źródło: M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 03.09.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 7723/90.

Z kolei na zdjęciu nr 4 widoczny jest wzór planszy wprowadzonej na przełomie stycznia i lutego 2000 roku, na krótko przed całkowitym odejściem od stosowania plansz ostrzegających o przeznaczeniu wiekowym programu. Zasadnicza różnica względem poprzedniej to napis, z którego treści usunięto słowo „tylko”, przez co przybrał on formę: „Program dla dorosłych”.

Zdjęcie 4. Plansza „Program dla dorosłych”

Źródło: M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 02.03.2000, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 9279/30.

W odcinkach do 1993 roku, a więc przed 2-letnią przerwą w emisji programu, nie odnotowano obecności podobnych plansz. Sam Michał Fajbusiewicz twierdzi, że w latach 80. emisje programu nie były poprzedzone takimi napisami⁷¹. Być może stosowne ostrzeżenie wygłaszał spiker w ramach zapowiedzi audycji; jest to jednak tylko przypuszczenie autora artykułu. Biorąc pod uwagę, że zdecydowana większość wejść spikerskich/prezenterkich nie zachowała się w archiwach TVP⁷², odnalezienie nagrań z zapowiedziami MK 997 (jeżeli taka forma anonsovania programu w ogóle była praktykowana), byłoby zadaniem trudnym, o ile nie niemożliwym.

Niezależnie od plansz, niekiedy o wiekowym przeznaczeniu programu informował również sam Michał Fajbusiewicz. Czynił to na początku niektórych odcinków, podkreślając, że *Magazyn* przeznaczony jest „wyłącznie dla widzów dorosłych”⁷³. Czasami prowadzący wprost zwracał się do rodziców z apelem, by nie pozwalali swoim dzieciom oglądać jego programu; powoływał się np. na docierające do twórców sygnały w tej sprawie⁷⁴ lub też na sytuacje, gdy dzieci, spotkawszy Fajbusiewicza na ulicy, rozpoznawały go i kojarzyły z programem⁷⁵.

W kontekście oglądania *Magazynu Kryminalnego 997* przez nieletnich, warto wspomnieć o nietypowej sytuacji, jaka miała miejsce w wydaniu z 10 czerwca 1999 roku. Prowadzący rozpoczął audycję od przytoczenia fragmentów listu, jaki otrzymał:

Nie wiem, czemu pan twierdzi, że pański program jest tylko dla dorosłych. „997” zawsze oglądam z moim 7-letnim synem i zawsze się dobrze bawimy. Syn uważa, że wstrząsy wywołały na nim filmy „Człowiek demolka” czy „Teksaska masakra piłą mechaniczną”, a nie sceny z „997”. Uważamy z synem, że „997” powinno być emitowane w godzinach popołudniowych⁷⁶.

Michał Fajbusiewicz, zwracając się do mężczyzny, który podpisał się jako autor listu, skomentował: „Jeśli to nie jest żart, a poważny list, to gratuluję panu metod wychowawczych”⁷⁷.

Na marginesie rozważań o sposobach informowania o przeznaczeniu wiekowym MK 997 warto również wspomnieć o zabiegu, jaki twórcy programu stosowali w celu ostrzeżenia widzów przed scenami – w ich opinii – szczególnie drastycznymi. Michał Fajbusiewicz wskazuje, że niejednokrotnie sam uczulał widzów na to, że niebawem w programie pokazane zostaną sceny drastyczne⁷⁸. Natomiast od 1998 roku pojawienie się tego typu scen w rekonstrukcji zdarzeń zaczęło być poprzedzane komunikatem „UWAGA!!! SCENY DRASTYCZNE” (pisownia oryginalna). Napis ten, w kolorze czerwonym, nakładano na materiał filmowy w prawym dolnym rogu ekranu; widoczny był przez kilka-kilkanaście sekund, przez ten czas pulsując

⁷¹ Korespondencja z Michałem Fajbusiewiczem w dniu 30.09.2024 (kopia e-maila w archiwum autora).

⁷² M. Wojtyński, *Brakujące nagrania w Archiwum Telewizji Polskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 2022, t. 129, nr 1, s. 131.

⁷³ Ostrzeżenia tego typu można ustyszczyć przykładowo w wydaniach: z 28.01.1998 (nr taśmy 6996/90), 13.05.1999 (nr taśmy 8511/30) czy 04.05.2000 (nr taśmy 9476/30).

⁷⁴ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 13.05.1999, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8511/30.

⁷⁵ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 08.10.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 790/90.

⁷⁶ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 10.06.1999, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8591/30.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Korespondencja z Michałem Fajbusiewiczem w dniu 30.09.2024 (kopia e-maila w archiwum autora).

w charakterystyczny sposób. Pierwsze zastosowanie tego ostrzeżenia zaobserwowano w wydaniu z 24 września 1998 roku⁷⁹. Natomiast w odcinku z 8 października 1998 roku Michał Fajbusiewicz wyjaśnił, że został on wprowadzony dla dobra dzieci, które mimo formalnego zakazu oglądały *Magazyn*:

Proszę rodziców o to, żeby dopilnowali, by dzieci nie oglądały naszego programu, a jeśli już się zdarzy, że oglądają – od niedawna pokazuje się na ekranie taki właśnie napis. Kiedy mają się pojawić sceny brutalne, ostrzegamy przed tym. Nie pozwalajcie ich oglądać dzieciom. Bo mam taki dylemat: dwa czy trzy razy zdarzyło się tak, że oglądające dzieci rozpoznały sprawców zbrodni i to raz tak się zdarzyło, że rozpoznały seryjnego mordercę i dzięki dziecku udało go się kiedyś zatrzymać. Ale to już historia⁸⁰.

Prowadzący pod koniec swojej wypowiedzi odniósł się do sprawy Tadeusza Kwaśniaka – działającego na początku lat 90. XX w. seryjnego mordercy chłopców, znanego pod pseudonimem „ręcznikowy dusiciel”. Sprawca pozostawał nieuchwytny i w *Magazynie Kryminalnym* 997 przedstawiono rekonstrukcje dokonanych przez niego zbrodni oraz portrety pamięciowe. Jego zatrzymanie było możliwe dzięki temu, że program oglądali uczniowie jednej ze szkół podstawowych w Poznaniu, co pozwoliło im rozpoznać mężczyznę i zaalarmować dorosłych⁸¹.

Mniej więcej w tym samym czasie, kiedy pojawiło się ostrzeżenie przed scenami drastycznymi, zaczęto stosować inny, wizualny zabieg. Na sceny krytyczne (np. przedstawiające inscenizację samego morderstwa) zaczęto w procesie montażu nakładać efekty zniekształcające ich wygląd, mające zapewne w zamyśle złagodzić ich wyrazistość. Pierwszy tego typu efekt – który można opisać jako rozmycie przypominające kształtem koliste fale na wodzie – zaobserwowano w wydaniu MK 997 z 3 września 1998 roku⁸² i przedstawia go zdjęcie nr 5. W późniejszym czasie najczęściej stosowano dwa inne efekty (często łącznie): wybielenie (zaprezentowany również na zdjęciu nr 5) oraz stopklatkę⁸³. Ten ostatni polegał na zmniejszeniu liczby klatek na sekundę i niemożliwe jest przedstawienie go na fotografii.

Nie oznacza to jednak, że w historii programu nie stosowano innych metod w celu złagodzenia brutalności rekonstrukcji zdarzeń. Jednym ze sposobów było odpowiednie nagranie ujęć, które pozwalało uniknąć dokładnego pokazania scen drastycznych. Wspominał o tym Michał Fajbusiewicz przy okazji powrotu audycji na antenę w 1995 roku. „Gazeta Wyborcza” przywołuje jego słowa: „filmy będą artystycznie zniekształcone, np. gwałt pokażemy w ostrej kontrze pod słońce”⁸⁴. Takie reżyserskie zabiegi zaobserwowano już w pierwszym wydaniu po wznowieniu emisji w 1995 roku – inscenizacji mającego miejsce w nocy zabójstwa towarzyszyły

⁷⁹ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny* 997, data emisji: 24.09.1998 prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 790/90.

⁸⁰ M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny* 997 z 08.10.1998, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.

⁸¹ K. Grzegorzewski, *Magazyn kryminalny „997” jako przyczynek...*, dz. cyt., s. 104.

⁸² M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny* 997, data emisji: 03.09.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 7723/90.

⁸³ Efekty te można zobaczyć na przykład w wydaniach z 11.03.1999 (nr taśmy 8257/30) czy 10.06.1999 (nr taśmy 8591/30).

⁸⁴ wes, *Wraca kronika kryminalna „997”*, „Gazeta Wyborcza”, 23.08.1995, [online:] <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/192064/Wraca-kronika-kryminalna--997-> [dostęp: 10.05.2025].

ujęcia, które przedstawiały cienie ludzkich sylwetek na ścianie i widok nocnego nieba⁸⁵.

Zdjęcie 5. Przykłady efektów: rozmycie (po lewej) i wybielenie (po prawej)

Źródło: M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny* 997 z 03.09.1998, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.; M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny* 997 z 08.10.1998, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.

Warto zwrócić uwagę, że wprowadzenie ostrzeżenia o drastyczności scen oraz nakładanych na film efektów zbiegło się w czasie z momentem zwiększenia częstotliwości emisji audycji – od września 1998 roku program, dotychczas emitowany co dwa tygodnie, zaczął ukazywać się co tydzień.

Należy jednak w tym miejscu podzielić się dość ciekawą obserwacją. O ile sceny krytyczne w rekonstrukcjach zaczęły być opatrywane specjalnym ostrzeżeniem, o tyle pokazywane w programie materiały policyjne dotyczące tej samej sprawy, np. dokumentacja fotograficzna z miejsca zbrodni (niejednokrotnie o wiele bardziej drastyczna), nie posiadały żadnego analogicznego ostrzeżenia⁸⁶.

Lata 2000–2005

Rok 2000 to wdrożenie postanowień porozumienia „Przyjazne media” w zakresie oznakowania programów telewizyjnych przez jego sygnatariuszy, w tym Telewizję Polską. *Magazyn Kryminalny* 997 – jako program przeznaczony tylko dla widzów pełnoletnich – przyporządkowano do kategorii „tylko dla dorosłych”, oznaczanej znakiem czerwonym.

Oznaczenia te jednak nie są obecne na kasetach Betacam w archiwum TVP Łódź. Wyjaśnienie tego stanu rzeczy jest stosunkowo proste – znaki te (w przeciwieństwie do opisanych wcześniej plansz) nakładano na program w czasie jego emisji, zamiast „doklejać” do odcinka w procesie montażu. Ich umieszczenie na ekranie nie było zadaniem osób odpowiedzialnych za postprodukcję⁸⁷. W ten sam

⁸⁵ M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny* 997 z 18.09.1995, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.

⁸⁶ Jednocześnie obecność napisu podczas rekonstrukcji i brak ostrzeżenia podczas prezentacji zdjęć miejsca zbrodni zaobserwowano np. w wydaniach z 12.11.1998 (nr taśmy 7984/90), 11.03.1999 (nr taśmy 8257/30) czy 10.06.1999 (nr taśmy 8591/30). Towarzyszył im tylko napis „materiały policyjne”.

⁸⁷ Potwierdził to pracownik archiwum programowego TVP Łódź, pomagający autorowi artykułu w przeglądzie kaset.

sposób można wytłumaczyć, dlaczego na kasetach Betacam nie ma loga TVP2, które od lat 90. wyświetlane jest podczas emisji w prawym górnym rogu ekranu.

Aby opisać sposób wprowadzenia nowych oznaczeń wiekowych należy posłużyć się innym typem nagrań – zawierającym zapis programu z jego emisji telewizyjnej, a więc nagrany z perspektywy widza. Przegląd tych nagrań pozwala na stwierdzenie, że oznaczenia w postaci kwadratu na czerwonym tle zaczęto stosować poczynając od marca 2000 roku. Pierwszy raz widz mógł zobaczyć nowy system kwalifikowania w wydaniu z 2 marca⁸⁸. Porównanie tego odcinka z jego wersją zarchiwizowaną w TVP Łódź⁸⁹ potwierdza, że znaki te nakładano na program na żywo.

Oglądając to wydanie wyraźnie jednak widać, że było ono jeszcze montowane bez uwzględnienia nowego systemu oznaczania programów. Znak czerwony był bowiem umieszczany w prawym dolnym rogu ekranu. To miejsce dotychczas zarezerwowane było jednak dla istotnego elementu oprawy graficznej, jakim były napisy: dane kontaktowe do programu (strona internetowa, adres poczty elektronicznej i numer telefonu), wyświetlane podczas sekcji studyjnej oraz informacje o dacie i miejscu rozgrywania się zdarzeń, wyświetlane podczas rekonstrukcji. Ich umiejscowienie nie zostało jednak zmienione i podczas oglądania odcinka można dostrzec, że przez pewną chwilę oznaczenie wyraźnie nakładało się na napisy. W wydaniu z 9 marca⁹⁰ i kolejnych widać już, że napisy przesunięto do lewej dolnej krawędzi ekranu.

Aby odpowiedzieć na pytanie dotyczące praktyki stosowania nowego oznaczenia podczas emisji MK 997, dokonano przeglądu 35 odcinków⁹¹, wyemitowanych od 2 marca 2000 roku do 1 marca 2001 roku, a więc w pierwszych 12 miesiącach jego funkcjonowania. Okres ten cechuje się dość niejednorodnym sposobem jego stosowania. 13 razy zdarzyło się, że oznaczenie było widoczne na ekranie przez cały czas emisji odcinka programu. Inną praktyką (zaobserwowaną w przypadku 7 odcinków) było wyświetlanie oznaczenia na kilka minut w pierwszej połowie odcinka, później jego ukrycie, a następnie ponowne jego wyświetlenie w drugiej połowie programu, również na kilka minut. Postępowanie to nasuwa podobieństwo do przywołanej już w toku rozważań zasady, wedle której oznaczenia wprowadzone na mocy porozumienia „Przyjazne media” powinny być wyświetlane w pierwszych trzech minutach emisji, a następnie co 20 minut⁹² (odcinek programu trwał wówczas ok. 30 minut). Pięciokrotnie doszło do sytuacji, w której oznaczenie pojawiało się tylko w pierwszej połowie programu, bez ponownego jego wyświetlenia w drugiej połowie. Podobnie 5 razy zaobserwowano, że oznaczenie pojawiło się na ekranie wyraźnie później niż w pierwszych trzech minutach emisji (w czterech przypadkach widoczne było ono potem do końca trwania programu, a w jednym wyświetlono je w pierwszej połowie, potem ukryto i wyświetlono ponownie). Największym jednak uchybieniem był całkowity brak obecności oznakowania podczas emisji programu, co odnotowano pięciokrotnie. Wyniki analizy zawartości zaprezentowano w tabeli

⁸⁸ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 02.03.2000, prod. TVP Łódź, youtube.com, [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=AymEM1oD-Xw> [dostęp: 13.05.2025].

⁸⁹ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 02.03.2000, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 9279/30.

⁹⁰ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 09.03.2000, prod. TVP Łódź, youtube.com [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=V7EihVNQr9k> [dostęp: 13.05.2025].

⁹¹ Odcinki analizowano chronologicznie. Analiza obejmowała jednak tylko te wydania programu, które (1.) były dostępne w prywatnej kolekcji kaset VHS, (2.) zostały nagrane w całości, a więc wraz z czołówką i napisami końcowymi.

⁹² K. Cira, *Ustawa o radiofonii i telewizji a dyrektywa...*, dz. cyt., s. 89.

nr 3. Wyraźnie w nich widać, że z upływem czasu dominującą praktyką stało się wyświetlanie oznaczenia przez cały czas emisji odcinka programu.

Tabela 3. Stosowanie w MK 997 oznaczenia wprowadzonego na mocy porozumienia „Przyjazne media”.

Data emisji odcinka	Obserwacje dot. obecności znaku
02.03.2000	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
09.03	Widoczny przez cały program
16.03	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
30.03	Widoczny tylko w I poł.
06.04	Widoczny przez cały program
13.04	Widoczny przez cały program (ale wyświetlony nie w pierwszych 3 min.)
20.04	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
27.04	Widoczny tylko w I poł.
04.05	Widoczny tylko w I poł.
11.05	Widoczny przez cały program
18.05	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
25.05	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
06.07	Widoczny przez cały program (ale wyświetlony nie w pierwszych 3 min.)
13.07	Widoczny przez cały program
20.07	Widoczny tylko w I poł.
31.08	Widoczny przez cały program
07.09	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
14.09	Brak oznaczenia
21.09	Widoczny tylko w I poł.
28.09	Brak oznaczenia
05.10	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut
19.10	Widoczny przez cały program
02.11	Widoczny w I poł. na kilka minut, ukryty i ponownie w II poł. na kilka minut (ale wyświetlony nie w pierwszych 3 min.)
16.11	Widoczny przez cały program
23.11	Widoczny przez cały program
30.11	Widoczny przez cały program
07.12	Widoczny przez cały program (ale wyświetlony nie w pierwszych 3 min.)
14.12	Widoczny przez cały program

Data emisji odcinka	Obserwacje dot. obecności znaku
11.01.2001	Widoczny przez cały program
18.01	Brak oznaczenia
25.01	Widoczny przez cały program (ale wyświetlony nie w pierwszych 3 min.)
08.02	Widoczny przez cały program
15.02	Brak oznaczenia
22.02	Brak oznaczenia
01.03	Widoczny przez cały program

Źródło: opracowanie własne na podstawie kopii odcinków MK 997 z kaset VHS.

Jak już wcześniej wspomniano, odpowiedzialność za wyświetlanie oznaczenia spoczywała na zespole nadzorującym emisję. Sam jednak program również dostosował się do nowego sposobu informowania o jego wiekowym przeznaczeniu. W momencie wprowadzenia znaku ostrzegawczego, z *Magazynu* zniknęły plansze „tylko dla dorosłych” (w przywoływanym już wydaniu z 2 marca 2000 roku plansza była jeszcze obecna⁹³, ale np. w wydaniu z 4 maja już nie⁹⁴). Ponadto zrezygnowano ze stosowania w trakcie rekonstrukcji zdarzeń komunikatu „Uwaga!!! Sceny drastyczne”. Jego miejsce na ekranie (prawy dolny róg) zajął czerwony znak ostrzegawczy. Można przypuszczać, że jego wprowadzenie na ekrany spowodowało, że rzeczne plansze i komunikaty uznano za zbędne.

Wyniki monitoringu z kwietnia i maja, przytoczone w sprawozdaniu Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji za rok 2001, wskazują, że MK 997 był w badanym okresie jedną z trzech pozycji programowych TVP2 zakwalifikowanych do kategorii „tylko dla dorosłych” (notabene pokazuje to – o czym pisał sam organ – jak rzadko z owych oznaczeń korzystała wówczas TVP)⁹⁵. Poprzez ów monitoring KRRiT chciała sprawdzić, w jaki sposób nadawcy wywiązywali się ze stosowania systemu oznakowań po jego wprowadzeniu w życie. Wśród zaobserwowanych nieprawidłowości wymieniała m.in. niewłaściwe godziny emisji programów oznaczonych jako „tylko dla dorosłych”. Interpretacja organu była następująca: jeżeli nadawca decydował się na przydzielenie tej kategorii danemu filmowi lub audycji, to tym samym sygnalizował, że mogą one zagrażać prawidłowemu rozwojowi dzieci i młodzieży, co oznacza, że zgodnie z ustawą nie mogły być emitowane w godzinach 6–23. Tymczasem KRRiT wskazywała na przypadki nadawania przed 23:00 programów oznaczonych znakiem czerwonym, zauważając, że „dotyczy to zwłaszcza magazynów policyjnych i kryminalnych” – m.in. *Magazynu Kryminalnego* 997 emitowanego o godz. 22:30⁹⁶. Zdarzało się jednak, że emisja MK 997 rozpoczynała się jeszcze wcześniej, np. o 21:35:

⁹³ M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny* 997 z 02.03.2000, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.

⁹⁴ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny* 997, data emisji: 04.05.2000, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 9476/30.

⁹⁵ KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2001 roku*, dz. cyt., s. 86–87.

⁹⁶ Tamże, s. 87.

Przypominam, że jest to program wyłącznie dla widzów dorosłych. Przypominam między innymi dlatego, że nasz program ukazuje się od tego czwartku wcześniej, o 21:35, i tak spotykać się będziemy w kolejne czwartki⁹⁷.

Takimi słowami Michał Fajbusiewicz odniósł się na początku wydania z 6 września 2001 roku do przesunięcia programu w ramówce TVP2. Prowadzący połączył tę informację ze słownym ostrzeżeniem o wiekowym przeznaczeniu *Magazynu*. Z perspektywy KRRiT tak wczesną godzinę emisji trzeba byłoby uznać za niewłaściwą.

Od 2005

Rok 2005 stanowi istotną cezurę – wtedy bowiem kwestia oznakowania programów telewizyjnych ze względu na ich dopuszczalność dla określonych grup wiekowych doczekała się uregulowania na gruncie nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji z 2004 roku oraz wydanego 23 czerwca 2005 rozporządzenia KRRiT. Nałożyły one na wszystkich nadawców telewizyjnych obowiązek kwalifikowania audycji i innych przekazów do odpowiednich kategorii wiekowych oraz stosowania odpowiadających im oznaczeń wiekowych. Szczegółowe kryteria oraz wzory symboli graficznych – czerwone i zielone koło oraz żółte trójkąty z liczbą w środku, wyświetlane w lewym górnym rogu ekranu przez cały czas emisji telewizyjnej – również określono w nowych przepisach.

Rozporządzenie KRRiT zostało ogłoszone 15 lipca 2005 roku i weszło w życie po miesiącu, a więc 15 sierpnia. Ta ostatnia data jest szczególna dla ustalenia pierwszego odcinka *Magazynu Kryminalnego* 997, które zostało wyemitowane już podczas obowiązywania nowych oznaczeń wiekowych. Program nadawany był wówczas co poniedziałek, a 15 sierpnia w 2005 roku również wypadł w poniedziałek. Mimo to odcinek MK 997 nie ukazał się na antenie ze względu na święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Oznacza to, że pierwsze wydanie programu wyemitowane już po wprowadzeniu nowych przepisów pochodzi z 22 sierpnia, zaś ostatnie, które zapewne oznaczone zostało jeszcze dotychczasowym symbolem kwadratu na czerwonym tle – 8 sierpnia.

Podobnie jak w przypadku opisywanych w poprzednim podrozdziale oznaczeń, te wprowadzone w połowie 2005 roku również nakładane były na program w czasie jego emisji. Stąd też nie są one obecne na kasetach Betacam zachowanych w archiwum TVP Łódź – ani w wydaniu z 22 sierpnia⁹⁸, ani kolejnych. Autor artykułu nie dysponuje również nagraniami odcinków z tego okresu z ich bezpośredniej emisji telewizyjnej. Nie stanowi to jednak przeszkody dla dalszych rozważań. Po pierwsze, analiza odcinków pod względem praktyki stosowania nowych oznaczeń, na wzór poprzedniej, nie byłaby konieczna, gdyż zasady ich wyświetlania na ekranie zostały jednoznacznie sprecyzowane w ustawie i rozporządzeniu. Monitoring KRRiT z września 2005 roku wykazał, że nowy system oznakowania programów telewizyjnych został przez nadawców poprawnie wdrożony od strony technicznej i z nielicznymi wyjątkami (nie wskazując jednak przykładów) programy były poprawnie opatrzone symbolami – jeśli chodzi o ich obecność przez cały czas trwania

⁹⁷ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny* 997, data emisji: 06.09.2001, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 10430/30.

⁹⁸ M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny* 997 z 22.08.2005, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.

emisji i prawidłowe położenie na ekranie⁹⁹. Po drugie, dla dalszych rozważań wystarczające okazały się inne źródła – zarchiwizowana w archiwum Wayback Machine strona internetowa program.tvp.pl, która zawierała ramówkę wszystkich anten Telewizji Polskiej na dany dzień (dziś już nieistniejąca¹⁰⁰) oraz witryna tvp.pl/prasa.

Pierwsza z wymienionych stron, poza informacją o godzinach emisji poszczególnych audycji, dostarczała również informacji o tym, czy posiadają one ograniczenie wiekowe. Sygnalizowały to symbole umieszczane obok tytułów. Były one obecne jeszcze w czasie obowiązywania oznaczeń z porozumienia „Przyjazne media”, co widać np. w programie TVP2 z 17 maja 2005 roku¹⁰¹, gdzie *Magazyn Kryminalny 997* opatrzony jest symbolem kwadratu na czerwonym tle. W ramówce na ten dzień była to jedna z dwóch pozycji – obok odcinka serialu *Z Archiwum X* – oznakowanych w ten sposób.

Strona zawierająca program na dzień 22 sierpnia 2005 – dzień emisji pierwszego odcinka *Magazynu* podczas obowiązywania ustawowych regulacji – również została zarchiwizowana¹⁰². Tam jednak MK 997 nadal opatrzony był dotychczasowym symbolem czerwonego kwadratu. Można przypuszczać, że było to spowodowane swego rodzaju okresem przejściowym i nierównomiernym dostosowywaniem strony internetowej do nowych symboli – o ile w przypadku TVP2 zastosowano jeszcze stare oznaczenia, to już pozycje w programie TVP Polonia opatrywane były nowymi, co pokazuje zdjęcie nr 6. Sam publiczny nadawca przyznał, że pierwsze dni obowiązywania nowych oznaczeń wiekowych wiązały się z koniecznością aktualizacji dokumentacji emisyjnej dla wszystkich audycji i wyjaśnieniem „szeregu wątpliwości interpretacyjnych”¹⁰³.

Zdjęcie 6. Zrzut ekranu przedstawiający fragment programu TVP2 (po lewej) i TVP Polonia (po prawej) z dnia 22.08.2005

19:55 Panorama - flesz	18:40 Było, nie minęło; magazyn
M jak miłość, odc. 326; serial obyczajowy Polska 2005; reż.: Mariusz Malec; wyk: Witold Pyrkosz, Teresa Lipowska	Kościół i świat; magazyn
20:00 Pogoda na wakacje	19:05 informacyjny
20:55 997, odc. 1; magazyn kryminalny	19:15 Czarny Błysk, Rozstanie
21:25 997, odc. 2; magazyn kryminalny	19:30 Wiadomości
Miss Polonia - sylwetki, Agata Janus, odc. 26; cykl reportaży	Sport; wiadomości
22:00 Panorama	19:50 sportowe
Biznes; program publicystyczny	19:55 Pogoda
Sport - telegram; wiadomości	Plebania, odc. 242; serial obyczajowy Polska 2002; reż.: Jerzy Łukaszewicz;
22:25 sportowe	20:00 wyk: Włodzimierz Matuszak, Katarzyna Łaniewska
	Jest jak jest, Co ty wiesz o miłości, odc. 17; serial obyczajowy Polska 1994; reż.: Maciej Dejczer; wyk: Zbigniew Buczkowski, Małgorzata Pieńkowska

Źródło: Materiały własne autora

⁹⁹ KRRiT, Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2005 roku, Warszawa 2006, s. 204–205.

¹⁰⁰ Obecnie publiczny nadawca dostarcza informacje o programie swoich stacji na stronie: <https://www.tvp.pl/program-tv> [dostęp: 19.05.2025].

¹⁰¹ <https://web.archive.org/web/20050517010827/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

¹⁰² <https://web.archive.org/web/20050822135413/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

¹⁰³ KRRiT, Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2005 roku, dz. cyt., s. 196.

Wkrótce jednak nowy system oznakowań został w pełni zaimplementowany do internetowego wykazu programu TVP, co pokazuje zarchiwizowana wersja strony z 29 sierpnia¹⁰⁴. Widać na niej, że MK 997 towarzyszy już nowy symbol graficzny w postaci czerwonego koła (widoczny na zdjęciu nr 7), sygnalizujący, że program jest przeznaczony tylko dla dorosłych widzów – a więc, w myśl ustawy, mogący być emitowany dopiero po 23:00. Wyraźnie kłóci się to z godziną emisji, zaplanowaną na 21:30.

Zdjęcie 7. Zrzut ekranu przedstawiający fragment programu TVP2 z dnia 29.08.2005

20:54	Pogoda na wakacje
20:55	Żona dla Amerykanina ; film dokumentalny Wielka Brytania 2004 /stereo/
21:30	Magazyn kryminalny 997 ; magazyn kryminalny
21:50	Już w sobotę mecz Polska - Austria ; magazyn piłkarski

Źródło: Materiały własne autora.

W niedługim czasie po wejściu w życie nowych przepisów klasyfikacja wiekowa MK 997 uległa jednak zasadniczej zmianie – po blisko 19 latach emisji programu została ona obniżona. W ramówce na 5 września¹⁰⁵ *Magazynowi* przypisane zostało już bowiem inne oznaczenie – dla małoletnich od lat 16, symbolizowane przez żółty trójkąt z liczbą „16” (ukazane na zdjęciu nr 8). Takie samo oznakowanie widnieje na przykład w programie na 12 grudnia¹⁰⁶.

Zdjęcie 8. Zrzut ekranu przedstawiający fragment programu TVP2 z dnia 05.09.2005

21:00	Kulisy serialu "M jak miłość" ; reportaż /stereo/
21:05	Kochaj mnie , odc. 115; telenowela dokumentalna /stereo/
21:30	997 ; magazyn kryminalny
22:00	Panorama

Źródło: Materiały własne autora.

¹⁰⁴ <https://web.archive.org/web/20050829122731/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

¹⁰⁵ <https://web.archive.org/web/20050906000303/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 23.05.2025].

¹⁰⁶ <https://web.archive.org/web/20051212055354/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 23.05.2025].

Szczegółowe informacje o programie poszczególnych anten Telewizja Polska udostępnia również na stronie internetowej dedykowanej prasie¹⁰⁷. Katalog ten zawiera archiwum ramówek od 2006 roku, które są dostępne do pobrania w formie plików tekstowych. Potwierdzają one, że *Magazyn Kryminalny 997* został przydzielony do kategorii „od lat 16” – takie oznaczenie obowiązywało zarówno w okresie 2006–2010 (kiedy gospodarzem programu był Michał Fajbusiewicz), jak i 2018–2023 (odstępną prowadzoną przez Dariusza Bohatkiewicza¹⁰⁸; zdjęcie nr 9 ukazuje przykładowe wydanie z tego okresu).

Zdjęcie 9. Oznaczenie „dla małoletnich od lat 16” podczas emisji programu w dniu 13.10.2020

Źródło: D. Bohatkiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 13.10.2020, prod. TVP, vod.tvp.pl, [online:] <https://vod.tvp.pl/informacje-i-publicystyka,205/magazyn-kryminalny-997-odcinki,281775/odcinek-93,S01E93,2547411> [dostęp: 24.05.2025].

Oznacza to więc, że rok 2005 – poza wyznaczaniem początku dla ustawowego obowiązku kwalifikowania audycji – stanowi również moment przełomowy dla samego *Magazynu Kryminalnego 997* – program, dotychczas kwalifikowany jako „tylko dla dorosłych”, zmienił swoją kategorię wiekową na „dla małoletnich od lat 16”. Michał Fajbusiewicz przyznaje, że nikt nie kontaktował się z nim w tej sprawie i nie ma wiedzy na ten temat¹⁰⁹. Wzmianki o zmianie kategorii wiekowej¹¹⁰ nie ma również w odcinkach MK 997 z 8 sierpnia¹¹¹, 22 sierpnia¹¹² ani z 5 września 2005

¹⁰⁷ Program TVP dla prasy, [online:] <https://www.tvp.pl/prasa/Zapas/> [dostęp: 23.05.2025].

¹⁰⁸ W 2017 roku, po siedmioletniej przerwie, ukazał się pojedynczy odcinek MK 997 prowadzony przez Michała Fajbusiewicza, po którym program został zdjęty z anteny. Rok później został wznowiony, lecz już z nowym gospodarzem – Dariuszem Bohatkiewiczem.

¹⁰⁹ Korespondencja z Michałem Fajbusiewiczem w dniu 30.09.2024 (kopia e-maila w archiwum autora).

¹¹⁰ Jak już wskazano wcześniej, w poprzednich latach Michał Fajbusiewicz często informował widzów na początku programu, że MK 997 jest przeznaczony tylko dla dorosłych widzów. Podobnych wypowiedzi – dotyczących tym razem zmiany zarówno systemu kwalifikowania, jak i samej kwalifikacji wiekowej – nie odnotowano w wymienionych niżej wydaniach.

¹¹¹ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 08.08.2005, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 12149/30.

¹¹² M. Fajbusiewicz, *Magazyn Kryminalny 997* z 22.08.2005, kopia z archiwum TVP Łódź, dz. cyt.

roku¹¹³. Prawdopodobnie wydaje się więc, że autor programu mógł nawet nie być świadom tej zmiany.

Lektura Regulaminu organizacyjnego Telewizji Polskiej pozwala na stwierdzenie, że podział programów na grupy wiekowe leży w kompetencji Biura Programowego – jednostki odpowiedzialnej za zarządzanie ofertą programową większości stacji publicznego nadawcy. W dokumencie czytamy, że do zakresu działania Biura należy m.in.: „przygotowywanie i organizowanie bieżącej emisji programów”, „nadzór nad przygotowywaniem i bieżącą emisją programu TVP S.A. oraz nadzór programowy nad jej przebiegiem” czy „monitoring realizacji zobowiązań ustawowych oraz sporządzanie sprawozdań dotyczących wykonania zadań programowych TVP S.A. i opracowań programowych”¹¹⁴. O roli Biura Programowego w procesie klasyfikowania audycji wspomina też Agnieszka Barzycka, która w 2009 roku przeprowadziła ankietę poświęconą zasadom tegoż procesu m.in. w TVP. Przedstawiciel publicznego nadawcy odpowiedział wówczas, że ocen audycji dokonują na bieżąco pracownicy stacji, a w przypadku wątpliwości kwestia ta jest omawiana na kolegiach redakcyjnych lub konsultowana z Biurem Programowym. Podstawą do kwalifikowania programów miało być rozporządzenie KRRiT z 2005 roku oraz wewnętrzne instrukcje nadawcy¹¹⁵.

Jak już wcześniej wspomniano w toku rozważań, KRRiT, która monitorowała sposób realizacji przez nadawców nowych ustawowych obowiązków, dostrzegła problem „zaniżania kategorii wiekowych”, a więc nadania audycji niższej kategorii niż wynika to z kryteriów zawartych w rozporządzeniu KRRiT. Przypuszczalnie chodziło o uniknięcie ograniczonego czasu emisji dla określonych kategorii wiekowych – przypomnieć tu należy, że programy oznaczone jako „dla małoletnich od lat 16” mogą być nadawane po 20:00, a „dozwolone od lat 18” dopiero po 23:00. Organ zwracał wówczas uwagę, nawiązując do porozumienia „Przyjazne media”, że „audycje lub inne przekazy kwalifikowane dawniej jako »tylko dla dorosłych« teraz otrzymują w najlepszym przypadku kategorię „od lat 16”¹¹⁶.

Na pierwszy rzut oka, przypadek *Magazynu Kryminalnego* 997 wygląda jak przykład właśnie takiej praktyki zaniżania oznaczeń. Przypuszczenie to – zdaniem autora – nie wydaje się jednak słuszne. KRRiT w swoich opracowaniach wskazywała bowiem na przykłady audycji, które w opinii organu otrzymały zaniżoną kategorię wiekową. Dużo miejsca tej kwestii KRRiT poświęciła w informacjach o podstawowych problemach radiofonii i telewizji za lata 2005¹¹⁷ i 2006¹¹⁸, gdzie opisano wyniki przeprowadzonych monitoringów. Wyliczono tam szereg przykładów programów, do których dopatrzoneo się błędnej kwalifikacji, choćby odcinki takich cykli, jak *Magazyn Ekspresu Reporterów* (TVP2), *W-11 Wydział śledczy*, *Sędzia Anna Maria Wesołowska*, *Rozmowy w toku* czy *Uwaga* (TVN), których oznaczenie „od lat 12” uznane zostało za zaniżone.

¹¹³ M. Fajbusiewicz (prowadzący), *Magazyn Kryminalny* 997, data emisji: 05.09.2005, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 12152/30.

¹¹⁴ Regulamin organizacyjny TVP S.A. w likwidacji – obowiązujący od 2 grudnia 2025 r, s. 9–11, [online:] <https://centruminformacji.tvp.pl/90308254/regulamin-organizacyjny-tvp-sa-w-likwidacji-obowiazujacy-od-2-grudnia-2025-r> [dostęp: 25.05.2025].

¹¹⁵ A. Barzycka, *Polityka wybranych krajów Unii Europejskiej w zakresie ochrony małoletnich przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w telewizji*, Kraków 2010, s. 233–234.

¹¹⁶ KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2005 roku*, s. 208.

¹¹⁷ Tamże, s. 202–208.

¹¹⁸ KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2006 roku*, Warszawa 2007, s. 126–132.

Co jednak najistotniejsze, wśród zakwestionowanych pozycji KRRiT nie wymieniła *Magazynu Kryminalnego 997*. Sugeruje to więc, że nowe oznakowanie MK 997 nie było kontestowane przez organ i zostało uznane za wystarczające. Argumentem na poparcie tego stwierdzenia jest to, że kategoria wiekowa „od lat 16” utrzymała się aż do końca emisji programu (w momencie pisania artykułu jest to rok 2023). Jak już bowiem wcześniej wspomniano, oznaczenie to obowiązywało zarówno za czasów Michała Fajbusiewicza, jak i Dariusza Bohatkiewicza. W sprawozdaniach z działalności KRRiT za lata 2005–2010 – a więc na przestrzeni 5 lat obowiązywania nowego oznaczenia wiekowego *Magazynu Kryminalnego 997* – brak jest informacji na temat tego, że organ zwracał się do Telewizji Polskiej w kwestii jego zmiany. To, że takie wystąpienia miały miejsce w przypadku innych audycji publicznego nadawcy (i to o znacznie lżejszej tematyce, bo chodzi np. o serial obyczajowy *Plebania*), dowiadujemy się choćby ze sprawozdania za rok 2006¹¹⁹.

Podsumowanie

Stosowane w odniesieniu do *Magazynu Kryminalnego 997* oznaczenia wiekowe zmieniały się w zależności od obowiązujących w danym okresie standardów. Na przykładzie tego emitowanego przez blisko 30 lat programu można pokazać, jak ewoluowały stosowane w polskiej telewizji sposoby informowania o przeznaczeniu audycji dla określonej grupy wiekowej.

W tym kontekście można wyszczególnić trzy przedziały czasowe. Pierwszym są lata 1995–2000, kiedy nie obowiązywały żadne szczegółowe regulacje dotyczące oznaczeń wiekowych i program poprzedzany był planszą „tylko dla dorosłych”. Pod koniec tego etapu do *Magazynu* wprowadzono również dodatkowy element w postaci napisu ostrzegającego przed scenami drastycznymi (choć przyznać należy, że o wiele bardziej drastyczne bywały materiały policyjne, które podobnego ostrzeżenia nie posiadały).

Drugim jest okres 2000–2005, a więc lata, kiedy widzowie mogli zobaczyć na ekranie symbole graficzne wprowadzone na mocy porozumienia „Przyjazne media”. Był to pierwszy standaryzowany system oznaczeń wiekowych stosowany przez największych polskich nadawców telewizyjnych. MK 997 zaczął być wówczas oznaczany symbolem kwadratu na czerwonym tle, który zastąpił dotychczasowe plansze i napisy, prawdopodobnie uznane za zbędne. Jednocześnie zaobserwowano, że sposób wyświetlania nowego oznaczenia był na początku dość niejednorodny. Nie można za to jednak winić montażystów programu, gdyż jego umieszczenie na ekranie leżało poza ich kompetencjami. Z tego też powodu konieczne było powołanie się na nagrania pochodzące nie z archiwum TVP Łódź, lecz z prywatnych zbiorów. Autor wyraża wdzięczność właścicielowi kaset za ich zdigitalizowanie i udostępnienie.

Trzeci przedział czasowy obejmuje okres od 2005 roku do dziś, a więc czas, kiedy kwalifikowanie i oznaczanie programów telewizyjnych pod względem ich przeznaczenia wiekowego jest regulowane na poziomie ustawy o radiofonii i telewizji. Wprowadzony wówczas system był znacznie bardziej rozbudowany niż poprzedni, bowiem uwzględniał już konkretne progi wiekowe (a nie operował wyłącznie na trzech, a w praktyce dwóch kategoriach). W warunkach nowego, bardziej szczegółowego systemu oznaczeń wiekowych *Magazynu Kryminalnego 997* po raz pierwszy w swojej historii opatrzony został niższą kwalifikacją – „dla małoletnich od lat 16” – którą utrzymał potem do końca swojej emisji.

¹¹⁹ W sprawozdaniu KRRiT napisano, że dzięki listowi skierowanemu do TVP kwalifikacja wiekowa serialu została podniesiona z 7 do 12 lat. Patrz: KRRiT, Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2006 roku, Warszawa 2007, s. 50.

To, jak oznaczenia wiekowe w polskiej telewizji zmieniały się na przestrzeni lat, to jeden aspekt zagadnienia. Zupełnie inną kwestią jest skuteczność owych oznaczeń – na ile odstraszały one małoletnich widzów przed oglądaniem programu lub też w jakim stopniu dorośli odbiorcy zwracali na nie uwagę. Można być pewnym, że przypadki oglądania MK 997 przez dzieci i młodzież miały miejsce (z czego zresztą zdawał sobie sprawę sam twórca programu). W wyjaśnieniu tego zjawiska pomocna może się okazać koncepcja reaktancji, powszechnie znana pod postacią przysłowia „zakazany owoc smakuje najlepiej”.

Bibliografia

- Badźmirowska-Mastowska K., *Ochrona dzieci i młodzieży w systemie mediów audiowizualnych w Polsce z perspektywy rozwiązań europejskich*, „Archiwum Kryminologii” 2008, nr XXIX–XXX.
- Barzycka A., *Polityka wybranych krajów Unii Europejskiej w zakresie ochrony małoletnich przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w telewizji*, Kraków 2010.
- Cira K., *Ustawa o radiofonii i telewizji a dyrektywa Unii Europejskiej „Telewizja bez granic” – analiza porównawcza w świetle procesów harmonizacyjnych*, „Zeszyty Naukowe / Akademia Ekonomiczna w Krakowie” 2006, nr 699.
- Grzegorzewski K., *Magazyn kryminalny „997” jako przyczynek do mediatyzacji tematyki kryminalnej*, „Kultura - Media - Teologia”, 2024, t. 58.
- Grzesiok-Horosz A., *Bezpieczeństwo małoletnich jako użytkowników platform udostępniania wideo*, „Law Education Security” 2024, t. 2, nr 2/2024.
- Hendrykowska M., *Meandry i paradoksy międzywojennej cenzury filmowej w Polsce*, „Images. The International Journal of European Film, Performing Arts and Audiovisual Communication” 2016, t. 18, nr 27.
- Jaskuła L.K., *Działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na rzecz ochrony małoletnich odbiorców przed negatywnym wpływem przekazów medialnych* [w:] *Przegląd dyscyplin badawczych pokrewnych nauce prawa i postępowania administracyjnego*, red. S. Wrzosek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
- Kakareko K., *Audiowizualne usługi medialne w świetle dyrektywy 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2008, nr 2.
- Kłafkowska-Waśniowska K., *Swobodny przepływ audiowizualnych usług medialnych na żądanie w Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 1996 roku*, Warszawa 1997.
- KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 1999 roku*, Warszawa 2000.
- KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2005 roku*, Warszawa 2006.
- KRRiT, *Informacja o podstawowych problemach radiofonii i telewizji w 2006 roku*, Warszawa 2007.
- KRRiT, *Informacja o realizacji Porozumienia Polskich Nadawców Telewizyjnych „Przyjazne media”*, [online:] <https://www.gov.pl/attachment/bdae3fe0-7dad-4d07-b482-50311e249bf9> [dostęp: 23.03.2025].
- KRRiT, *Raport otwarcia: rynek radiowo-telewizyjny w Polsce*, Warszawa 2006, [online:] <http://www.archiwum.krrit.gov.pl/dla-mediow-i-analitykow/publikacje/raporty> [dostęp: 23.03.2025].
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 1998 roku*, Warszawa 1999.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2000 roku*, Warszawa 2001.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2001 roku*, Warszawa 2002.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2005 roku*, Warszawa 2006.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2006 roku*, Warszawa 2007.

- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2007 roku*, Warszawa 2008.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2008 roku*, Warszawa 2009.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2009 roku*, Warszawa 2010.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2010 roku*, Warszawa 2011.
- KRRiT, *Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2023 roku*, Warszawa 2024.
- Marzyński M. (reż.), *Przepraszamy za usterki*, Wytwórnia Filmów Dokumentalnych, Polska 1966, [online:] <https://ninateka.pl/movies,1/przepraszamy-za-usterki--marian-marzynski,4621> [dostęp: 14.05.2025].
- Piotrowski J. T., Fikkers K. M., *Media Violence and Aggression* [w:] *Media Effects: Advances in Theory and Research*, red. M. B. Oliver, A. A. Raney, J. Bryant, Routledge, Nowy Jork 2019.
- Program TVP dla prasy, [online:] <https://www.tvp.pl/prasa/Zapas/> [dostęp: 23.05.2025].
- Projekt rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie zasad rozpowszechniania, sposobu zapowiadania, kwalifikowania i symboli graficznych audycji lub innych przekazów dla małoletnich, Sejm IV kadencji, [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/2213> [dostęp: 23.03.2025].
- Regulamin organizacyjny TVP S.A. w likwidacji – obowiązujący od 2 grudnia 2025 r., [online:] <https://centruminformacji.tvp.pl/90308254/regulamin-organizacyjny-tvp-sa-w-likwidacji-obowiazujacy-od-2-grudnia-2025-r> [dostęp: 25.05.2025].
- Smith S.J., *Children, Cinema and Censorship: From Dracula to the Dead End Kids*, I.B. Tauris, Londyn 2005.
- Sowiński E., *Klasyfikacja wiekowa filmów a wyniki frekwencyjne w ostatniej dekadzie PRL*, „Kwartalnik Filmowy” 2019, nr 108.
- Śledzińska-Simon A., *Prawo dziecka do uczestnictwa w życiu publicznym* [w:] *Konwencja o prawach dziecka: wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S. L. Stadniczeńko, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015.
- Ślęzak P., *Wolność słowa* [w:] *Prawo mediów*, red. P. Ślęzak, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji, druk sejmowy nr 2213, Sejm IV kadencji, [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/2213> [dostęp: 23.03.2025].
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii, druk sejmowy nr 1340, Sejm IX kadencji, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1340> [dostęp: 23.03.2025].
- wes, *Wraca kronika kryminalna „997”*, „Gazeta Wyborcza”, 23.08.1995, [online:] <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/192064/Wraca-kronika-kryminalna--997-> [dostęp: 10.05.2025].
- Wożyński M., *Brakujące nagrania w Archiwum Telewizji Polskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 2022, t. 129, nr 1.

Odcinki *Magazynu Kryminalnego 997*

- Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 05.07.1993, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8907/60.
- Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 18.09.1995, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 4285/90.
- Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 28.01.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 6996/90.
- Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 03.09.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 7723/90.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 24.09.1998 prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 790/90.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 08.10.1998, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 790/90.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 07.01.1999, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8194/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 11.03.1999, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8257/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 13.05.1999, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8511/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 10.06.1999, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 8591/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 02.03.2000, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 9279/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 04.05.2000, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 9476/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 06.09.2001, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 10430/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 08.08.2005, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 12149/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 22.08.2005, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 12150/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 05.09.2005, prod. TVP Łódź, nr taśmy w archiwum: 12152/30.

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 02.03.2000, prod. TVP Łódź, youtube.com, [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=AymEM1oD-Xw> [dostęp: 13.05.2025].

Fajbusiewicz M. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 09.03.2000, prod. TVP Łódź, youtube.com, [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=V7EihVNQr9k> [dostęp: 13.05.2025].

Bohatkiewicz D. (prowadzący), *Magazyn Kryminalny 997*, data emisji: 13.10.2020, prod. TVP, vod.tvp.pl, [online:] <https://vod.tvp.pl/informacje-i-publicystyka,205/magazyn-kryminalny-997-odcinki,281775/odcinek-93,S01E93,2547411> [dostęp: 24.05.2025].

Strony internetowe zarchiwizowane w Wayback Machine

<https://web.archive.org/web/20050517010827/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

<https://web.archive.org/web/20050822135413/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

<https://web.archive.org/web/20050829122731/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

<https://web.archive.org/web/20050906000303/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

<https://web.archive.org/web/20051212055354/http://program.tvp.pl/> [dostęp: 19.05.2025].

Wykaz wykorzystanych aktów normatywnych

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucją 217/III A w dniu 10 grudnia 1948 roku w Paryżu.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.

Europejska konwencja o telewizji ponadgranicznej, sporządzona w Strasburgu dnia 5 maja 1989 r., Dz.U. 1995 nr 32 poz. 160.

Dyrektywa Rady 89/552/EWG z dnia 3 października 1989 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej, Dz.U. L 298 z 17.10.1989.

Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.

Dyrektywa 97/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 czerwca 1997 r. zmieniająca dyrektywę Rady 89/552/EWG, Dz.U. L 202 z 30.7.1997.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz.U. C 202 z 7.6.2016.

Dyrektywa 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniająca dyrektywę Rady 89/552/EWG w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej, Dz.U. L 332 z 18.12.2007.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych), Dz.U. L 095 z 15.04.2010.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1808 z dnia 14 listopada 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) ze względu na zmianę sytuacji na rynku, Dz.U. L 303 z 28.11.2018.

Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, Dz.U. 1993 nr 7 poz. 34.

Ustawa z dnia 31 marca 2000 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji i ustawy o języku polskim, Dz.U. 2000 nr 29 poz. 358.

Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji, Dz.U. 2004 nr 91 poz. 874.

Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii, Dz.U. 2021 poz. 1676.

Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 21 listopada 1994 r. w sprawie szczegółowych zasad rozpowszechniania przez radio i telewizję audycji, które mogą zagrażać psychicznemu, uczuciowemu lub fizycznemu rozwojowi dzieci i młodzieży, Dz.U. 1995 nr 20 poz. 108.

Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich, Dz.U. 2001 nr 152 poz. 1744.

Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 23 czerwca 2005 r. w sprawie kwalifikowania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich oraz audycji lub innych przekazów przeznaczonych dla danej kategorii wiekowej małoletnich, stosowania wzorów symboli graficznych i formuł zapowiedzi, Dz.U. 2005 nr 130 poz. 1089.

Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 12 lipca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kwalifikowania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich oraz audycji lub innych przekazów przeznaczonych dla danej kategorii wiekowej małoletnich, stosowania wzorów symboli graficznych i formuł zapowiedzi, Dz.U. 2011 nr 155 poz. 923.

Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 13 kwietnia 2022 r. w sprawie kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na rozwój małoletnich, Dz.U. 2022 poz. 938.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie tego, jak stosowane w polskiej telewizji oznaczenia wiekowe (zapowiedzi lub symbole informujące o przeznaczeniu audycji dla określonej kategorii wiekowej) ewoluowały na przestrzeni lat – począwszy od braku regulacji w tym obszarze, przez próbę wprowadzenia pierwszego uniwersalnego systemu wypracowanego przez samych nadawców, skończywszy na ustawowym obowiązku oznaczania audycji symbolem graficznym odpowiednim dla danej kategorii wiekowej. Proces ich rozwoju pokazany zostanie na przykładzie Magazynu Kryminalnego 997 – cyklicznej audycji emitowanej z przerwami na antenach Telewizji Polskiej od 1986 do 2010, a następnie od 2018 do 2023 (a więc obejmującej wszystkie kluczowe etapy w ewolucji rzeczonych ostrzeżeń).

Słowa kluczowe: KRRiT, Magazyn Kryminalny 997, Michał Fajbusiewicz, oznaczenia wiekowe, telewizja, TVP

Abstract

„Adults Only”. The evolution of age ratings in television programmes: the case of „Magazyn Kryminalny 997”.

The aim of this article is to present how age ratings used in Polish television (announcements or symbols informing about the suitability of programmes for minors) have evolved over the years – starting from the lack of regulations in this area, through an attempt to introduce the first universal system developed by broadcasters themselves, ending with the statutory obligation to mark programmes with a graphic symbol appropriate for a given age category. The process of their development will be shown on the example of Magazyn Kryminalny 997 – a programme broadcast on Polish public television from 1986 to 2010, and then from 2018 to 2023 (thus covering all key stages in the evolution of the said ratings).

Keywords: National Broadcasting Council, Magazyn Kryminalny 997, Michał Fajbusiewicz, age ratings, television, TVP